

جایگاه و نقش کتاب، کتابدار و کتابخانه‌های زندان در فیلم‌های سینمایی

(مطالعه موردی: فیلم-های رستگاری در شاوشنگ، کتابخوان، کمپ ایکس ری)

لیلی وکیلی^۱ *، محسن حاجی زین العابدینی^۲

چکیده

هدف: هدف از پژوهش حاضر شناسایی جایگاه و نقش کتاب، کتابخانه‌های زندان و کتابدار در فیلم‌های سینمایی بود. روش: پژوهش حاضر از لحاظ هدف کاربردی و از لحاظ روش از نوع پژوهش‌های مروری با رویکرد میدانی انجام شده است. در پژوهش حاضر با استفاده از پایگاه بین‌المللی آی ام دی بی سه فیلم شاخص (رستگاری در شاوشنگ، کتابخوان و کمپ ایکس ری) به عنوان نمونه مورد بررسی انتخاب شدند و با نشانه‌شناسی و تحلیل محتوا به نقش کتاب، کتابخانه، کتابدار و به‌طور کلی مطالعه و ابزارهای مطالعه پرداخته شد. یافته‌ها: داده‌ها با استفاده از روش تحلیل محتوا مورد بررسی قرار گرفتند. بررسی‌ها نشان داد که فیلم رستگاری در شاوشنگ، به نقش یک زندانی بی‌گناه به عنوان یک کتابدار پیگیر و کوشا اشاره می‌کند که چگونه با سعی و تلاش فردی، کتابخانه مخروبه و غیرقابل استفاده زندان را به محیطی آموزشی و سودمند بدل می‌نماید. در فیلم کتابخوان کارگردان به رابطه یک نوجوان و یک زن میانسال با محوریت کتاب می‌پردازد و در ادامه به نقش آموزش در زندان، کتابخوانی و خودآموزی در زندان اشاره می‌کند. در فیلم کمپ ایکس ری کارگردان ماجرای یک زندانی و یک زندانبان در نقش یک کتابدار را به تصویر می‌کشد و تاثیر مطالعه و نوع توزیع کتاب برای زندانیان خاص در گوانتانامو و محدودیت‌ها را روایت می‌کند. نتیجه‌گیری: با مطالعه انجام شده به نظر می‌رسد فعالان حوزه فیلم‌سازی توجه چندانی به نقش مطالعه و تاثیر کتابخانه‌های زندان در فیلم‌های سینمایی نداشته‌اند؛ اینکه تعداد انگشت شماری فیلم در ارتباط مستقیم با مقوله مطالعه در زندان ساخته شده دلیل خوبی برای این ادعاست.

کلیدواژه: کتاب، کتابدار، کتابخانه، فیلم، زندان

*۱. نویسنده مسئول، کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی، مجتمع بیمارستانی امام خمینی، دانشگاه علوم پزشکی، تهران، ایران

۲. استادیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران

مقدمه

سینما، هنر هفتم، این صنعت بزرگ نمایشی که نقش به‌سزایی در به تصویر کشاندن دغدغه‌هایی بشری داشته و دارد. این رسانه اجتماعی و فراگیر با به‌کارگیری ابزارهای مختلف می‌تواند در زندگی و افکار افراد جامعه تاثیر بگذارد. باید گفت ابزارهای مختلفی می‌تواند به کمک فیلم‌سازان و کارگردان‌ها بیاید و آن‌ها را در بیان و القاء مطالب‌شان به مخاطب یاری رساند. یکی از این ابزارها، استفاده از کتاب و کتابخانه‌های زندان در فیلم‌های سینمایی است.

زندان نهاد یا سازمان تأدیبی است که افراد در آن مرکز به صورت بازداشت به‌سر می‌برند و کتابخانه‌ای هم که در محل بازداشتگاه برای استفاده زندانیان ایجاد می‌شود؛ کتابخانه زندان نام دارد. هدف از تاسیس کتابخانه‌های زندان کمک به زندانیان در دستیابی به شرایط مطلوب برای بازگشت به زندگی در اجتماع و یا تحمل دوران محکومیت و به نوعی پر کردن وقت‌های فراغت آن‌هاست.

مهم‌ترین وظایف کتابخانه‌های زندان به شرح زیر است:

۱. ایجاد و تقویت عادت به مطالعه در زندانیان؛
۲. حمایت از خودآموزی و آموزش‌های انفرادی تحصیلات رسمی در تمام سطوح؛
۳. پرورش خلاقیت‌های فردی؛
۴. فراهم آوردن دسترسی زندانیان به اطلاعات مورد نیاز در زمینه‌های مختلف؛
۵. تأمین نیازهای برنامه‌های بازپروری فرهنگی؛
۶. پر کردن اوقات فراغت؛
۷. ایجاد علائق مثبت در افراد؛
۸. فراهم آوردن مواد خواندنی شغلی و حرفه‌ای برای کارکنان

این مساله در کانون‌های اصلاح و تربیت که محل نگهداری از کودکان، نوجوانان و جوانان بزهکار است؛ از اهمیت بیشتری برخوردار است.

در منابع تاریخی آمده است که در زندان‌های قرن نوزدهم اروپا و آمریکا، نخستین کتابخانه زندان‌ها به وجود آمدند که زندانیان در شرایط خاصی می‌توانستند از آن‌ها استفاده کنند. کشور هلند هم در سال ۱۸۴۱ قانونی را تصویب کرد که به موجب آن هر زندان باید کتابخانه‌ای داشته باشد و در این کشور پیش از احداث کتابخانه عمومی، کتابخانه در زندان شکل گرفت. چارلز دیکنز^۳ نویسنده صاحب نام انگلیسی هم در کتاب «یادداشت‌های آمریکایی» که در سال ۱۸۴۲ نوشته است؛ درباره مشاهدات خود از یک زندان آورده است: «زندانی؛ کتاب مقدس، انجیل، لوحه و مداد در اختیار دارد و به‌طور محدود اجازه دارد از سایر کتاب‌ها نیز استفاده کند و قلم و جوهر و کاغذ نیز تحت شرایطی در اختیار وی قرار می‌گیرد.» در اینجا می‌توان اشاره کرد که از سال ۱۸۴۲ در زندان‌های آمریکا مجموعه‌های از کتاب بوده است اما ارائه خدمات کتابخانه‌ای به زندانیان از سال ۱۹۰۰ شکل می‌گیرد و با تاسیس انجمن کتابخانه‌های زندان در آمریکا در سال ۱۹۳۲، کتابخانه زندان‌ها رسمیت پیدا می‌کنند و خدمات کتابخانه‌ای در زندان‌ها و موسسات بازپروری در نیمه دوم قرن بیستم رخ می‌دهد. کتابخانه‌های زندان نوعی کتابخانه عمومی محسوب می‌شوند که البته کتاب‌های

۳. Charles Dickens

موجود در آن با دقت بیشتری برگزیده می‌شوند. هر کتاب برای ورود به بخش کتابخانه در اداره فرهنگی زندان‌ها مورد بررسی قرار می‌گیرد و پس از تایید اجازه ورود پیدا می‌کند.

مبانی نظری

معمولاً در زندان‌ها افراد مختلفی از جمله: زن و مرد، تحصیلکرده و بی‌سواد و از فرهنگ‌ها و نژادهای مختلفی در کنار هم جمع شده‌اند؛ بنابراین جلب رضایت آن‌ها برای مطالعه در زندان کمی مشکل است و البته مشکل دیگری هم که در متون اشاره شده است؛ این است که زندانیان به نگهداری کتاب‌ها اهمیت چندانی نمی‌دهند. اما این نکته همیشه حائز اهمیت بوده است که کتابخانه زندان می‌تواند بهترین مکانی باشد که زندانیان می‌توانند در آن بدون از غوغای داخلی زندان به تفکر و اندیشه پردازند و یا در اعمال گذشته خود دقت و قضاوت کنند. بی‌شک آشنایی با کتاب می‌تواند زندانیان را از خستگی و فشارهای داخلی زندان برهاند. آن‌ها می‌توانند به وسیله کتاب با جامعه بیرون از زندان رابطه برقرار کنند و از اجتماعی که از آن به دور افتاده‌اند باخبر شوند (شکوری، ۱۳۵۷).

در جوامع پیشرفته کتابخانه‌های زندان بخش مهمی از محیط زندان و پشتیبان فعالیت‌های آموزشی و تفریحی است دسترسی به خدمات باید شبیه دسترسی به خدمات کتابخانه‌های خارج از زندان باشد (فرولاندر^۴، ۲۰۰۱). بسیاری از پژوهشگران معتقدند که منابع کتابخانه‌های زندان باید تلفیقی از کتابخانه‌های عمومی و مدرسه‌ای باشد. کتاب‌های زندان باید شامل کتاب‌های چندزبانه فرهنگ لغات و مجموعه قوانین حقوقی و البته رمان و شعر و ادبیات باشد. میزان خواندن زندانیان به کیفیت کتاب‌های موجود بستگی دارد و کتابداری که عاشق کارش باشد و بتواند زندانیان را جلد خواندن کند تا بدین ترتیب تا نیازهای روحی-روانی آموزشی و حقوقی زندانیان را برطرف کند (کری، ولف، بوتلیر و چان^۵، ۲۰۰۱).

درباره تاریخ کتابخانه‌های زندان در آمریکا یادآوری این نکته ضروری است که هر چند از سال ۱۸۴۲ در زندان‌های آمریکا مجموعه‌های کتاب وجود داشته است؛ اما ارائه خدمات کتابخانه‌ای به زندانیان از سال ۱۹۰۰ آغاز می‌شود و با تاسیس انجمن کتابخانه‌های زندان آمریکا در سال ۱۹۳۲ کتابخانه‌های زندان رسمیت پیدا می‌کنند.

با این مقدمه می‌رویم به سراغ کتابخانه‌های زندان در فیلم‌های سینمایی، به نظر می‌رسد عامه مردم تصویری که راجع به کتابخانه‌های زندان دارند چیزی گنگ در حد خواندن مقالات در این زمینه و یا شنیدن خاطرات زندانیان آزاد شده باشد و یا دیدن فیلم‌های معدودی که در آن به کتاب و کتابخانه و مطالعه در زندان پرداخته است؛ باشد. به تصویر کشیدن فعالیت‌های آموزشی زندان در فیلم‌های سینمایی مقوله مهمی است که کمتر از سوی فیلم‌سازان مورد توجه قرار گرفته است؛ در پژوهش حاضر با استفاده از پایگاه فیلم (آی ام دی بی)^۶ و با استفاده از کلیدواژه‌های کتابخانه زندان، کتاب و زندانی، زندان و کتاب و زندان و کتابخانه به جستجو پرداخته شد. در نهایت سه فیلم شاخص رستگاری در شاونسنگ^۷، کتابخوان^۸ و کمپ ایکس ری^۹، به عنوان نمونه پژوهش مورد بررسی قرار گرفتند. علت انتخاب این فیلم‌ها توجه ویژه به بحث کتابخانه

۴. Frolander

۵. Curry, Wolf, Boutilier & Chan

۶. IMDB

۷. The Shawshank Redemption

۸. The Reader

۹. Camp X-Ray

زندادان بود.

پیشینه پژوهش

در مورد نقش کتاب، کتابخانه و کتابدار در فیلم‌های سینمایی پژوهش‌های کمی انجام گرفته است که در ادامه به ارائه تعدادی از آن‌ها می‌پردازیم:

میرحسینی و حاجی‌زین‌العابدینی (۱۳۹۲) در پژوهشی با عنوان «جایگاه کتاب و کتابخانه در فیلم‌های داریوش مهرجویی (پری، درخت گلابی، هامون و نارنجی پوش)» به بررسی جایگاه کتاب و کتابخانه در فیلم‌های پری، درخت گلابی، هامون و نارنجی پوش، با روش تحلیل محتوا و مشاهده مستقیم پرداختند. نتایج این پژوهش نشان داد که در تمام این چهار فیلم کتاب جایگاه خود را به عنوان یک راهنما در مسیر بازیگر، که دارد طرحی از زندگی واقعی را اجرا می‌کند، خوب حفظ کرده و به بیننده نشان می‌دهد که کتاب بهترین همدام است. همچنین به به نظر می‌رسد بهره‌گیری از مفاهیم مرتبط با کتاب و مطالعه در فیلم‌های سینمایی نه تنها نمایانگر دغدغه‌های ذهنی کارگردان است، بلکه انعکاسی از جامعه مخاطب نیز می‌باشد. بهره‌گیری از مضامین مرتبط با کتاب و کتابخوانی در رسانه‌های سمعی و بصری به ویژه سینما با جذابیت‌های خاص خود علاوه بر انتقال مفاهیم مد نظر کارگردان می‌تواند جامعه را در سوق دادن به سمت جامعه دانایی محور و علاقمند به مطالعه راهنمایی کند. امید که در این مسیر از کتابداران و اطلاع‌رسانان به عنوان پیش‌قراولان عرصه کتاب و کتابخوانی در جهت نیل به اهداف بلند پیش رو استفاد شایسته به عمل آید.

پازوکی و حاجی‌زین‌العابدینی (۱۳۹۲) در پژوهشی تحت عنوان «حضور کتاب و کتابدار در فیلم‌های سینمایی» به بررسی متغیرهایی مانند سن، شخصیت، جنسیت کتابداران و نوع کتابخانه‌ها در فیلم‌های پیش از سال ۲۰۰۰ و بعد از آن پرداخته‌اند. نتایج پژوهش نشان داد که فیلم‌های تهیه شده از دهه هفتاد میلادی تا کنون یک سیر نسبتاً ثابت و یکنواختی را در معرفی کلیشه‌های شخصیتی کتابداران و کارکردهای آنها داشته‌اند و در این مسیر کمتر به تغییرات پدید آمده در حوزه کتابخانه‌ها و کتابداری نوین توجه داشته‌اند هر چند در این رابطه استثنائاتی وجود دارد.

مرادی (۱۳۸۶) در پایان‌نامه خود تحت عنوان «تحلیل محتوای اجتماعی آثار مسعود کیمیای و داریوش مهرجویی» به بررسی آثار مسعود کیمیایی و داریوش مهرجویی پرداخته که نتایج این پژوهش نشان داد که در این آثار از منظر مولفه‌های اجتماعی، باورها، ارزش‌ها و ضد ارزش‌ها توجه شده است. (تحلیل محتوا و نشانه‌شناسی).

مکی (۱۳۷۹) در پژوهشی تحت عنوان «تحلیل محتوای فیلم‌های از کرخه تا راین و آژانس شیشه‌ای ساخته ابراهیم حاتمی‌کیا» پرداخته است نتایج این پژوهش نشان داد که در این فیلمها بیشتر به مسائل ارزشی، فرهنگی و نقش زن و ارتباط کلامی و غیرکلامی پرداخته شده است.

یافته‌ها

در پژوهش حاضر سه فیلم رستگاری در شاونگ، کتابخوان و کمپ ایکس ری مورد بررسی قرار گرفتند در ادامه، تحلیل هر کدام از فیلم‌ها براساس مولفه‌های اصلی پژوهش ارائه می‌شود.

رستگاری در شاوشنگ

معرفی اثر: یک فیلم درام جنایی به کارگردانی فرانک دارابونت^{۱۰} و بازی تیم رابینز^{۱۱}، مورگان فریمن^{۱۲}، باب گانتون^{۱۳} و ... محصول سال ۱۹۹۴ است که به عنوان یکی از برترین فیلم‌های تاریخ سینمای جهان شناخته می‌شود. این فیلم براساس داستان کوتاهی از استیون کینگ^{۱۴} به نام «ریتا هیورث و رستگاری در شاوشنگ»^{۱۵} ساخته شده است و در حال حاضر بالاتر از بسیاری از آثار شاخص سینمایی جهان، در لیست ۲۵۰ فیلم برتر تاریخ سینما در سایت آی ام دی بی رتبه اول را به خود اختصاص داده است. در این فیلم ماجرای اندرو دوفرین^{۱۶}، نایب رئیس بانک معتبر پورتلند^{۱۷} به جرم قتل همسر خود و معشوقه‌اش به گذراندن حبس در زندان شاوشنگ محکوم می‌شود؛ می‌پردازد. او مدام بر بی‌گناهی خود تاکید می‌کند؛ اما تنها خود اوست که این مساله را باور دارد. با اتفاقاتی که در زندان برای او رخ می‌دهد درمی‌یابد که دنیا دیگر برای او دنیای قصه‌های جن و پری نیست. آیا ترس بر او غلبه کرده است و او را تا ابد زندانی نگه می‌دارد؟ یا اینکه با داشتن امید می‌تواند در جستجوی رهایی خود باشد (ویکی‌پدیا، ۱۳۹۵ الف).

پژوهشگران در این فیلم به دنبال نشانه‌های حضور کتاب در فیلم هستند و تاثیر کتابخانه زندان را بررسی کرده و جایگاه کتابدار را مورد ارزیابی قرار دادند.

حضور اندی با بازی تیم رابینز در زندان به عنوان یک کتابدار پررنگ است. یک زندانی که در عین حال کتابدار خوب و فعالی هم هست. چیزی که نمونه‌اش را در فیلم‌های دیگر نمی‌توان یافت به عبارت دیگر می‌توان گفت تعریف یک شخصیت و یک پرسوناژ جدید در فیلم قویا نشان داده می‌شود یک «زندانی کتابدار». روش توزیع کتاب در این فیلم که به دهه پنجاه میلادی باز می‌گردد به این شکل است که چرخی از کتاب‌ها که در واقع مستعمل و محدود است (البته تا قبل از ورود اندی به کتابخانه زندان) در بین سلول‌ها گردانده می‌شود و زندانیان رغبتی به امانت و خواندن ندارند؛ فقط در مواردی برای رد و بدل کردن اقلامی همانند سیگار از کتاب به عنوان پوشش استفاده می‌کنند. البته امروزه این شیوه عوض شده و زندانیان می‌توانند به اکثر کتاب‌ها دسترسی داشته باشند و کتابدار زندان هم می‌تواند با همکاری کتابخانه‌های عمومی کتاب‌های مورد درخواست زندانیان را برایشان فراهم کند. (لهمان، لاک، ۲۰۰۵).

دارابونت توانسته با سکانس‌های قوی، تاثیر کتاب در زندان را نشان دهد. در این فیلم از کتاب و کتابخانه به عنوان یک ابزار آموزشی، سرگرم کننده، نجات دهنده و امید بخش استفاده شده است؛ اولین نمایی که از کتاب در فیلم دیده می‌شود؛ کتاب مقدس است که رئیس زندان در بدو ورود اندی به زندان به آن اشاره می‌کند و می‌گوید رهایی شما در این کتاب است.

ذهن خلاق کارگردان به ابعاد مختلف کاربرد کتاب در زندان می‌پردازد. یکی جسم کتاب که اندی چکش رهایش را در آن پنهان می‌کند (یک چکش کوچک که در واقع برای ساخت و شکل دادن به سنگ‌های کوچک ساخته شده است که به راحتی اندی آن را درون کتاب مقدس بای اختفا جاسازی می‌کند) و دیگری روح کتاب که اندی با خواندن مطالبش و حفظ محتویات کتاب مقدس، رئیس زندان را در یک گشت بازرسی

۱۰. Frank Darabont

۱۱. Tim Robbins

۱۲. Morgan Freeman

۱۳. Bob Gunton

۱۴. Stephen King

۱۵. Rita Heworth & Salvation in Shushanak

۱۶. Andy Duffrin

۱۷. Portland

متقاعد می‌کند که کتاب را از او نگیرد و بگذارد او با مطالعه به رستگاری برسد! و اما نقش کتابخانه، باید گفت در رستگاری در شوشنگ نقش کتابخانه از سه بعد بررسی شده است؛ اول آنکه راهی است برای گذراندن وقت آن هم در طول بیست سال در یک زندان ایالتی، بعد دوم آموزش است که اندی از این آموزش برای پرکردن اوقات فراغت زندانیان از آن استفاده می‌کند و حتی خواندن و نوشتن را به زندانیان آموزش می‌دهد و سوم نزدیکی به زندانیان بعضاً خطرناک با واسطه عنصری به نام کتاب و تلطیف فضا و برقرای رابطه مثبت با آن‌ها مکان کتابخانه هم می‌شود؛ جایی برای دوره‌های آموزشی بدور از هیاهوها و جنجال زندان.

جایی که در ابتدا به عنوان کتابخانه زندان شوشنگ نشان داده می‌شود؛ یک جای مخروبه است شبیه یک انباری با چند میز و صندلی شکسته است و تعدادی کتاب روی هم انباشته شده است. نشنال جئوگرافیک^{۱۸}، ریدرز دایجست^{۱۹} (ماهنامه انگلیسی خانواده). کتاب‌ها و مجلات خاک گرفته‌ای است که در کتابخانه به چشم می‌خورد. تا قبل از ورود اندی به کتابخانه زندان خدمات کتابخانه به صورت سیار بوده است. ورود اندی به کتابخانه زندان این فرصت را به او می‌دهد تا به رونق کتابخانه بپردازد و از اینجا نقش «زندانی کتابدار» برای او شروع می‌شود و به عنوان یک زندانی از خلاقیت خود برای شکوفایی و رشد خلاقیت افراد دربند استفاده می‌کند و البته در این راه از سایر زندانیان نیز کمک می‌گیرد (پرورش خلاقیت‌های فردی و تعامل سازنده).

تخصیص بودجه برای کتابخانه زندان هم از مسائل جالب این فیلم است؛ البته باید گفت خارج از زندان هم تخصیص بودجه برای کتابخانه و کارهای فرهنگی همیشه کاری سخت بوده است؛ مخصوصاً در کشورهای در حال توسعه که بودجه‌های فرهنگی بسیار ناچیز است. در این فیلم نشان داده می‌شود که ظاهراً کسانی که بیرون از زندان هستند در مقطعی زندانیان را بی‌مصرف و فاقد ارزش می‌دانند (با توجه به بستر زمانی که فیلم در آن ساخته شده) و هزینه کردن مالیات برای زندانیان را بی‌فایده تلقی می‌کنند. اما شخصیت پیگیر و کوشای اندی کتابدار به مرور این نگرش را عوض می‌کند.

اندی دوفرین به عنوان یک کتابدار زندان، دست به تهیه منابع برای کتابخانه می‌زند البته این کار آسان نیست او مجبور می‌شود شش سال متوالی هر هفته یک نامه برای مجلس آمریکا بنویسد تا با درخواست بودجه تامین منابع (فراهم آوردن مواد خواندنی و شنیداری برای زندانیان) موافقت شود و البته پشتکار او ستودنی است.

دارابونت به زیبایی پیگیری یک کتابدار خوب در جذب بودجه برای کتابخانه‌اش را نمایش داده است. کتابدار موفق این فیلم به جذب منابع اهدایی از سایر موسسات علمی خارج از زندان هم همت می‌گمارد اشاره به خریداری کتاب‌های وجین شده در زندان و اضافه شدن به مجموعه در سکانشی به خوبی اشاره شده است. رده بندی و جایگزاری کتاب‌ها با توجه به موضوعات و عناوین کتاب‌ها هم کار حرفه‌ای و جالبی است که در این فیلم فاخر به چشم می‌خورد. بی شک در این سکانشی دارابونت از یک مشاور کتابدار کمک گرفته که اینچنین به بخش مهم فعالیت یک کتابخانه که همان رده بندی و مجموعه سازی است در فیلم خود اشاره می‌کند.

در سکانشی به بخش آموزشی کتابخانه در کنار امانت کتاب اشاره می‌شود؛ بدین صورت که کتابدار زندان یا همان اندی به آموزش خواندن و نوشتن به زندانیان همت می‌گمارد. بد نیست همینجا اشاره کنیم امروزه

۱۸. National Geographic Society

۱۹. Readers digest

با پروتکل ایفلا^{۲۰} برای کتابخانه‌های زندان این شرایط بهبود پیدا کرده است و کشورهایمانند آمریکا و انگلیس با این دستورالعمل سعی در بهبود شرایط آموزشی در کتابخانه‌های زندان را دارند. در ادامه می‌بینیم کتابخانه مملو از افراد مشتاق است که برای خواندن کتاب مراجعه کردند (پر کردن اوقات فراغت). جذب مخاطب توسط کتابدار از ارکان مهم اداره یک کتابخانه است. جذب مخاطب برای کتابخانه زندان به نظر کار ساده‌ای نیست چون در زندان ما با افرادی شرور که آسیب‌های روحی و روانی سنگینی را تحمل کرده‌اند روبرو هستیم. به‌طور کلی کتابدار باید از سلامت روحی و روانی و ظرفیت پذیرش بالای برخوردار باشد و با هوش و ذکاوت به نیاز مخاطب خود پاسخ به‌جا و مناسبی بدهد و بتواند تاثیر منفی کمتری از مخاطب دریافت کند (عبدالله زاده و معصومی، ۱۳۹۶).

منصوریان (۱۳۹۱) در یادداشتی با عنوان «تصویری از کتابخانه در رمان کافکا در کرانه» اثر موراکامی^{۲۱} به خوبی به این نکته اشاره می‌کند: «بی‌تردید اگر کتابخانه بتواند در اعضای خود حس تعلق ایجاد کند، گام مؤثری در ارتقای فرهنگ مطالعه برداشته است. این حس تعلق، کاربران کتابخانه را به حضور مستمر در این مکان اجتماعی ترغیب می‌کند. پژوهشگری با نام پروفیسور ژوان دورانس^{۲۲}، استاد دانشگاه میشیگان^{۲۳}، در سال ۱۹۸۹ نظریه‌ای نیز در این زمینه با عنوان «تمایل به بازگشت» مطرح کرده است.

پروفیسور دورانس در این نظریه میزان موفقیت یک کتابخانه را در میزان تمایلی می‌داند که در کاربران برای بازگشت دوباره به کتابخانه ایجاد می‌کند. به این ترتیب کتابخانه‌ای موفق‌تر است که کاربرانی وفادار با تعداد دفعات مراجعه بیشتر دارد؛ نه الزاماً کتابخانه‌ای با ساختمانی بزرگ و منابعی فراوان. بزرگی ساختمان یک کتابخانه و انبوه منابع آن در مقایسه با کیفیت خدماتی که عرضه می‌کند؛ از اهمیت کمتری برخوردار است. کتابخانه‌ای کوچک با کاربرانی راضی و خوشنود، به مراتب بهتر از کتابخانه‌ای باشکوه با کاربرانی ناراضی است. زیرا قضاوت درباره کیفیت هر کتابخانه همواره با استفاده کنندگان آن است بدون شک شخصیت اندی در زندان شاونسنگ از این اصل پیروی کرده و کتابخانه کوچک زندان را جایی امن برای مطالعه تبدیل کرده است.

از دیگر خدمات کتابخانه زندان که در این فیلم نمایش داده شده است؛ استفاده از صفحات صوتی موسیقی و نمایش فیلم‌های جدید برای تلطیف فضای زندان و افزایش مراجعین است که شاید در زندان آن روزها چیزی نایاب بوده است. باید اشاره کرد اگر چه شخصیت اندی در زمینه کتابداری تحصیلاتی ندارد اما به‌خوبی از عهده این مهم در زندان برآمده است و توانسته از محیط کتابخانه زندان و کتاب‌ها، امیدآفرینی کند و ادامه برای بقا را راحت‌تر سازد و با ایجاد فرصت مطالعه برای زندانیان تحمل روزهای سخت را آسانتر نماید.

کتابخوان:

کتابخوان فیلمی آمریکایی محصول سال ۲۰۰۸ به کارگردانی استیون دالدری^{۲۴} و با بازی کیت وینسلت^{۲۵}،

۲۰. International Federation of Library Associations and Institutions

۲۱. Haruki Murakami

۲۲. Juan Durrance

۲۳. Michigan State University

۲۴. Stephen Daldry

۲۵. Kate Winslet

رالف فاینس^{۲۶}، داوید کروس^{۲۷} و... است. این فیلم در ۵ رشته نامزد دریافت جایزه اسکار^{۲۸} شد و جایزه‌های بفتا^{۲۹} و گلدن گلوب^{۳۰} را نیز به دست آورده است. فیلمنامه کتاب‌خوان را دیوید هیر^{۳۱} با اقتباس از رمانی به همین نام اثر برن‌هارد شلینک^{۳۲} (۱۹۹۵) نوشته است. (ویکی پدیا، ۱۳۹۵ ب)

فیلم مربوط به نمایش رابطه عاطفی پسری نوجوان بنام مایکل^{۳۳} با بازی داوید کروس، با زنی میان‌سال بنام هانا^{۳۴} (کیت وینسلت) که در قطاری شهری در آلمان متصدی کنترل بلیط است؛ می‌باشد. و این رابطه عشقی-جنسی و بسیار احساسی که بین آن‌ها به وجود می‌آید برای هر دو عمیق و چالش برانگیز می‌شود. زیباترین نکته این فیلم این است که محور این رابطه کتاب است. پس از مدتی هانا آپارتمانش را ترک می‌کند و ناپدید می‌شود و پس از جنگ جهانی آن‌ها در موقعیتی متفاوت همدیگر را ملاقات می‌کنند.

باید بگوییم این فیلم مثل فیلم رستگاری در شوشنگ قویا درباره کتابخانه زندان نیست در واقع روابط انسانی با واسطه پررنگ کتاب را نشان می‌دهد که البته بخشی از آن در زندان اتفاق می‌افتد. فیلم کتاب‌خوان روایت زیبایی از خواندن است. خواندن کتاب توسط نوجوانی کنجکاو برای زنی بی‌سواد. دانستن، خواندن و نوشتن برای کسانی که در کودکی به هر دلیلی از آموختن بازمانده‌اند همیشه جالب و بحث برانگیز بوده است.

تاثیر کتاب روی هانا از سکانس‌های جذاب این فیلم است که به زیبایی توسط دالدوری نمایان شده است. در بخش‌های از فیلم می‌بینیم که چگونه هانا با تمام حس و جاننش با کتاب‌ها ارتباط برقرار می‌کند و با اشتیاق به خواندن مایکل گوش می‌دهد. می‌خندد، گریه می‌کند و گاهی حتی می‌رنجد و روی بر می‌تابد. داشتن علایق مشترک یعنی کتاب و کتابخوانی باعث دوام این رابطه می‌شود؛ در ادامه فیلم شخصیت هانا غیبش می‌زند. در بخش دوم داستان هانا به عنوان زندانی برای جرمی که کاملاً آن را مرتکب نشده محکوم و زندانی می‌شود.

مایکل درصدد این است که برای هانا در زندان دلخوشی ایجاد کند و چون از علاقه او به کتاب باخبر است به یاد گذشته تصمیم می‌گیرد با توجه به بیسوادی هانا کتاب‌های چاپی را با صدای خود تبدیل به کتاب‌های صوتی کند. بد نیست اشاره کنیم به تاریخچه تولید و رواج کتاب صوتی که به سال ۱۹۳۱ میلادی برمی‌گردد؛ زمانی که در ایالات متحده آمریکا اولین بار این نوع کتاب‌ها برای نابینایان تحت پروژه‌های به نام «پروژه کتاب برای افراد نابینا» مطرح شد و اولین کتاب گویا در سال ۱۹۳۲ میلادی تولید شد.

اینجا برای بار دوم کتاب در فیلم پررنگ می‌شود. مایکل با ضبط صوت و صدای خودش کتاب‌های چاپی را تبدیل به کتاب‌های صوتی می‌کند با صبر و حوصله یکایک کتاب‌های که فکر می‌کند؛ هانا به آن‌ها علاقه دارد را می‌خواند و برایش ضبط می‌کند. باید گفت این خلاقیت زمانی اتفاق می‌افتد که کسی تا آن موقع به فکر تبدیل کتاب چاپی به صوتی به شکل فراگیر امروزی نبوده است. مایکل این مجموعه را با پست به زندان ارسال می‌کند. کتاب‌های صوتی امیدی است که به زندان روانه می‌شود مایکل روح تازه‌ای به هانا می‌دهد.

۲۶. Ralph Fiennes

۲۷. David Kross

۲۸. Academy of Motion Picture Arts and Sciences

۲۹. British Academy of Film and Television Arts

۳۰. Golden Globe Awards

۳۱. David Hare

۳۲. Bernhard Schlink

۳۳. Michael

۳۴. Hana

بخش دیگری که در این فیلم هم مانند فیلم رستگاری در شاوشنگ مشهود است و در واقع نوعی نقطه مشترک به حساب می‌آید بخش آموزش در زندان توسط عنصری به نام کتاب است. البته این بار به صورت کمی متفاوتتر، هانا با گوش کردن به نوارهای کاستی که کتاب‌ها رویش ضبط شده است و با مراجعه به کتابخانه زندان و امانت گرفتن نسخه چاپی کتاب‌های صوتی شروع به خودآموزی می‌کند (حمایت از خودآموزی و آموزش‌های انفرادی تحصیلات رسمی در تمام سطوح). می‌توان گفت خودآموزی یا به نوعی سوادآموزی یکی از دغدغه‌های آموزشی در زندان است و به نظر می‌رسد بالا رفتن سواد و آگاهی افراد در کنترل و عدم بازگشت جرم و جنایت نقش به‌سزایی دارد.

اولین نمایی که از کتابخانه زندان در فیلم کتابخوان می‌بینیم مکانی کوچک با قفسه‌های پر از کتاب که با برچسب‌هایی بر رویشان که نشان از فهرست بندی و رده‌بندی آن‌ها دارد؛ است. در این فیلم برخلاف فیلم رستگاری در شاوشنگ، جایی به عنوان سالن مطالعه تعیین نشده است. زندانیان با مراجعه به کتابخانه زندان می‌توانند درخواست کتاب بدهند و کتاب را امانت بگیرند و برای مطالعه به سلول خود بازگردند.

در سکانسی زیبا هانا در سلول خود کتاب را باز می‌کند لرزش دستانش روی خطوط کتاب دیده می‌شود شاید این اولین بار است که یک کتاب را برای آموزش لمس می‌کند. همزمان به کتاب صوتی زنی با سگ کوچک اثر آنتوان چخوف^{۳۵} که مایکل برایش فرستاده گوش می‌دهد حروف را می‌شمارد، تلفظ‌ها را گوش می‌دهد و شروع می‌کند به آموختن حروف و نوشتن، هم معلم می‌شود برای خودش و هم شاگرد. هانا به روش گوش دادن کتاب‌های صوتی دست به آموزش خود می‌زند و کاری شگرف را در زندان رقم می‌زند او به این طریق باسواد می‌شود و با خط نوآموزانه و یا به تعبیری کلاس اولی خود برای دوستش مایکل نامه تشکر می‌نویسد. باید گفت کارگردان توانسته به نقش کتاب و البته انگیزه برای یادگیری، به خوبی در این فیلم توجه کند.

به اعتقاد نگارنده تلخترین سکانس این فیلم لحظه‌ای است که هانا در سلولش در زندان، در پی یک ناامیدی عاطفی، کتاب‌هایی که با علاقه زمانی به آن‌ها گوش داده بود و زمان دیگر از روی آن‌ها خواندن یاد گرفته بود را زیر پایش می‌گذارد از آن‌ها بالا می‌رود روی کتاب‌ها چرخ می‌زند و خود را حلق آویز می‌کند درست در روز پایان محکومیت و آزادیش، پاهای هانا راهی طولانی آمده‌اند تا به اینجا برسند در واقع پاهایی که روی کتاب‌ها در یک نمای کلوز آپ می‌بینیم پاهای لرزان متعلق به زنی است که حالا دیگر مطمئن نیست که راهی را که طی کرده درست بوده است یا خیر؟

کمپ ایکس‌ری

کمپ ایکس‌ری فیلمی درام، مستقل و به کارگردانی پیترا ستلر^{۳۶} و با بازی کریستن استوارت^{۳۷}، پیمان معادی و محصول سال ۲۰۱۴ کشور آمریکا است (ویکی‌پدیا، ۱۳۹۵ ج).

فیلم کمپ ایکس‌ری یا کمپ اشعه ایکس با مضامین سیاسی را پیترا ستلر به عنوان اولین فیلم بلندش ساخته است؛ فیلم که در داستان دختری تنها از شهری کوچک است که برای تجربه‌های بزرگتر پا به ارتش گذاشته و مصرانه به دنبال اهداف بزرگتری در زندگی‌اش است. وی در زندان با علی آشنا می‌شود که یکی از زندانیان اردوگاه یا زندان اشعه ایکس به شمار می‌رود. یک زندانی که برخلاف دیگر همتایانش در زندان

۳۵. Anton Chekhov

۳۶. Peter Sattler

۳۷. Kristen Stewart

که ظاهراً عربده کشیدن و بطالت را به ارث برده‌اند، عاشق کتاب‌خوانی هست و اتفاقاً چند باری هم تمام قصه‌های هری پاتر به جز قسمت آخر را خوانده است. علی‌همچنین تنها زندانی است که قادر به صحبت به زبان انگلیسی هست و بدش هم نمی‌آید که با زندانبانان اختلاط داشته باشد و گاهی با هوش خود سر به سر آن‌ها بگذارد.

قبل از اینکه به این فیلم پرداخته شود، به‌طور مختصر به مقدمه و چگونگی ایده ساخت این فیلم که مرتبط به حضور کتاب در فیلم است توسط کارگردان اشاره می‌شود.

«سوژه فیلم کمپ ایکس‌ری، ضمن پژوهش‌های ساتلر، با دیدن عکسی از چرخ حامل کتاب‌های مورد درخواست زندانیان بازداشتگاه گوانتانامو به سراغش آمد. چرخ‌ی پر از ترجمه کتاب‌های «هری پاتر» به زبان عربی به او می‌گوید: «برای من برخورد قوانین سخت و تشریفات قراردادی ارتش با اموری که به صورتی بنیادی با این مسائل بی‌ارتباط است خیلی جالب بود. اموری مثل تاسیس کتابخانه در چنین زندان مخوفی یا رساندن کتابی مثل هری پاتر به دست زندانیان. به نظرم واقعاً شگفت‌انگیز آمد.» اما همین مسئله در خط داستانی فیلم، بهانه‌ای می‌شود برای ملاقات اولیه دو قهرمان اصلی، شخصیت ایمی، محافظی که مشغول پخش کتاب بین زندانیان است و علی، زندانی عرب - تونسی بزرگ شده آلمان که زندانبانش را به‌خاطر نداشتن تازه‌ترین جلد «هری پاتر» به شدت سرزنش می‌کند. در واقع کتاب هری پاتر در فیلم، سمبلی است از نیاز مبرم زندانیان به گریز از دنیای واقعی و گشت و گذاری هر چند خیالی و محال در قلمرو جادو و افسانه. کتاب در عین حال قصه‌ای است دنباله دار، حجیم و طولانی «با تعداد صفحاتی به اندازه یک کتاب آسمانی» (ویکی‌پدیا، ۱۳۹۵ ج). فرقی که این فیلم با دو فیلم قبلی این مقاله دارد این است که کارگردان صراحتاً به سوژه کتاب و کتابخوانی اشاره کرده است و دقیقاً نحوی توزیع کتاب در زندان برایش جالب بوده و تصمیم گرفته بر همین مبنا فیلم خود را بسازد.

اولین سکansı که از کتاب در فیلم به نمایش درآمده است یک کتاب بر است که تعدادی کتاب روی آن قرار دارد. باید خاطر نشان کرد که به‌خاطر نوع زندان و بازداشتی‌هایی که در آنجا حضور دارند؛ بیننده در واقع نمایی از کتابخانه و انتخاب آزادانه کتاب از سوی بازداشتی‌ها را نمی‌بینید و این بدین معنی است که در گوانتانامو جایی به عنوان کتابخانه مشخص نشده است. اما نکته جالب: چرخ‌ی که کتاب‌ها روی آن قرار دارد مجهز به بارکد خوان است تکنیکی که امروزه شاید در بیشتر کتابخانه‌ها موجود نباشد.

بخشی از این فیلم به موضوع جالبی می‌پردازد و آن اینکه زندانیان اجازه ندارند به همه منابع و کتاب‌های دلخواهشان دسترسی داشته باشد حتی اگر آن کتاب جلد آخر کتاب هری پاتر باشد. در این فیلم این‌بار نقش «زندانبان کتابدار» دیده می‌شود برخلاف فیلم رستگاری در شائوشنگ که در آن یک زندانی کتابدار بود. از دیگر سکانس‌های جالب این فیلم عدم آشنایی ایمی با بازی کریستین استوارت به عنوان یک کتابدار با عناوین کتاب‌های موجود است.

امروزه داشتن سواد کتابداری و کمی گسترده‌تر سواد اطلاعاتی برای کسانی که در زندان یا هر کتابخانه دیگر به عنوان کتابدار خدمات رسانی می‌کنند لازم است. به‌طور کلی تعبیر سواد اطلاعاتی را نخستین بار پل ژوکروفسکی^{۳۸} به‌کار برد. وی در طرح پیشنهادی خود به کمیسیون ملی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی (ان.سی.ال.آی.اس.)^{۳۹} ایالات متحده در سال ۱۹۷۴، به تبیین اهداف دستیابی به سواد اطلاعاتی پرداخت. او کسی را دارای سواد اطلاعاتی می‌داند که برای استفاده از منابع اطلاعاتی آموزش دیده باشد و بتواند با استفاده از

۳۸. Paul Zhukovsky

۳۹. National Commission for Library and Information Science

اطلاعات مسائل خود را حل کند (جهاندار لاشکی، ۱۳۹۶). رابرت تیلر^{۴۰} در ۱۹۷۹، سواد اطلاعاتی را توانایی حل مشکلات با استفاده از منابع اطلاعاتی دانست (زارع گاوگانی، ۱۳۹۰). از نظر او شناخت منابع و محل آن‌ها برای پاسخ به سؤال، اصل اساسی سواد اطلاعاتی است (عبدی، ۱۳۸۹). متون دهه ۱۹۹۰ نشان می‌دهد کتابداران در تمامی دنیا، چه در حیطه کار عملی و چه در نقش آموزش‌دهندگان در مدارس کتابداری، بسیار تلاش کرده‌اند تا در حرکت به سمت مفهوم سواد اطلاعاتی برای حرفه خود نقشی فعال داشته باشند. همچنین آنان تلاش می‌کنند تا این مفهوم را در رأس فعالیت‌های حرفه‌ای خود قرار دهند و بیشتر تمایل دارند تا به گسترش این مفهوم در کتابخانه‌های عمومی بپردازند (پریرخ و عباسی، ۱۳۸۳).

بخشی دیگر از این فیلم به فرصت مطالعه در زندان می‌پردازد که در آن علی به عنوان یک زندانی با مطالعه کتاب به اهداف خود برای مبارزه و همچنین درستی راهی که به خاطرش زندانی شده، شک می‌کند. به نظر فرصت مطالعه به تغییر نگرش افراد کمک زیادی می‌کند و کسانی که متولیان امر مطالعه در زندان هستند باید به این نکته واقف باشند. در دیالوگی که اشاره به همین موضوع دارد علی می‌گوید: من جلد آخر کتاب هری پاتر را می‌خواهم و ادامه می‌دهم من دوسال است که پیگیر این کتاب هستم چون تصورم این بود شخصیت اسنپ (استاد درس معجون سازی در کتاب هری پاتر) آدم بدی است اما بعدتر فهمیدم که آدم خوبی است و حالا واقعا نمی‌دانم چه چیزی خوب یا بد است!!

سکانس پایانی این فیلم به خوبی ایجاد و تقویت عادت به مطالعه در زندانیان و ایجاد علائق مثبت در افراد را نشان می‌دهد به صورتی که شخصیت ایمی، جلد آخر کتاب هری پاتر را که سال‌ها علی منتظر خواندنش بود به دستش می‌رساند و او را تشویق به ادامه مطالعه می‌کند.

بحث و نتیجه گیری

هدف از پژوهش حاضر بررسی جایگاه و نقش کتاب، کتابخانه‌های زندان و کتابدار در فیلم‌های سینمایی رستگاری در شاونسنگ، کتابخوان و کمپ ایکس ری بود. بررسی‌ها نشان داد که در فیلم رستگاری از شاونسنگ می‌توان تمام جنبه‌های کاربردی یک کتابخانه که شامل (آموزش، تهیه منابع، استفاده از منابع دیداری مثل فیلم و شنیداری مانند موسیقی و پرکردن اوقات فراغت و غیره) را مشاهده کرد به جرات می‌توان گفت این فیلم کاملترین و تنها فیلمی است که کتابخانه زندان و فعالیت‌های مثبت آن را به تصویر کشیده است.

در فیلم کتابخوان بحث آموزش و مطالعه در زندان پررنگتر نشان داده شده است و توان کتاب در پرکردن اوقات فراغت (که در زندان همه اوقات، به نوعی فراغت به حساب می‌آید) را نشان می‌دهد. هر چند به صراحت به کتابخانه زندان اشاره نکرده است و جز یک نما چیز دیگری از کتابخانه در فیلم دیده نمی‌شود. فیلم کتابخوان به جنبه حمایتی افراد خارج از زندان هم اشاره خوبی دارد.

فیلم کمپ ایکس ری هم علاوه بر ایجاد فرصت مطالعه و پرکردن اوقات فراغت زندانیان به نوع خاص توزیع کتاب بین زندانیان اشاره می‌کند و البته گویای این مطلب است که در زندان‌های خاص باید از کتابداران باسوادتری برای دادن اطلاعات به زندانیان استفاده شود؛ نکته جالب دیگری که در این فیلم به چشم می‌خورد برخورداری زندانیان که به نوعی تروریست به حساب می‌آیند از حق مطالعه هرچند محدود است.

امروزه توان رسانه‌های جمعی مانند سینما و تاثیر آن در نمایش دادن ارزش‌ها و ضد ارزش‌ها بر کسی پوشیده نیست. ما چه بخواهیم و چه نخواهیم زندان‌هایی داریم مملو از زندانی، افرادی که خارج از زندان به دلایل مختلف شاید فرصت مطالعه و آموزش را نداشته‌اند و در زندان به دلیل وقت آزاد زیادی که دارند می‌توان

از کتاب برای اصلاح و تربیت‌شان استفاده کرد. جهت دستیابی به این هدف فعالیت‌های آموزشی زندان‌ها، کتابخانه‌ها، کتابداران، عناوین کتاب‌ها و نوع توزیع کتاب باید در فیلم‌ها و سریال‌های تلویزیونی باید به نمایش درآید تا دیدگاه افراد جامعه و مسئولان زندان‌ها را نسبت به تاثیر کتابخانه اصلاح کند و بتواند حمایت‌های نهادها و افراد را از کتابخانه‌های زندان جذب کند. به نظر می‌رسد تعامل بین حوزه کتاب و کتابخانه با حوزه فیلمسازی مخصوصاً تهیه فیلم با موضوعیت کتابخانه‌های زندان بسیار کم‌رنگ است که جا دارد متخصصان علم اطلاعات این خلاء را پر کنند و با کارگردانان، جهت ایجاد یک سبک جدید در ساخت فیلم و سریال با محوریت کتابخانه و کتاب و هر چیزی که به آموزش و کتابخوانی در زندان مربوط می‌شود همگام شوند.

پیشنهادها

۱. تعامل متخصصان حوزه علم اطلاعات با متخصصان حوزه فرهنگ و هنر و فیلمسازی؛
۲. تشکیل جلسات و امکان بازدید همزمان کتابداران و فعالان حوزه هنر از زندان‌ها و تشویق آن‌ها از سوی نهادهای مربوط برای ساخت فیلم؛
۳. تشویق و ترغیب زندانیان برای کمک به ساخت فیلم‌هایی که به حوزه و فعالیت کتاب و کتابخانه زندان می‌پردازد؛
۴. به نمایش درآوردن فیلم‌هایی که در رابطه با فعالیت کتابخانه زندان در مدارس و آموزشگاه‌ها.

منابع

- پازوکی، فاطمه، و حاجی زین‌العابدینی، محسن. (۱۳۹۲) بررسی تحلیلی و نشانه‌شناختی حضور کتابدار و کتابخانه در فیلم‌های سینمایی. پذیرفته شده برای همایش کتابخانه و مردم. (اولین: ۱۸-۱۷ / ۱۳۹۲/۷: کرمان).
- پریرخ، مه‌ری، و عباسی، زهره (۱۳۸۳) آموزش سواد اطلاعاتی؛ روش‌ها و راهبردها. منتشر شده در آموزش استفاده‌کنندگان و توسعه سواد اطلاعاتی در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی (مجموعه مقاله‌ها). به کوشش رحمت‌الله فتاحی. مشهد: سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی، ۱۳۸۳، ص ۱۹۷-۲۱۴.
- جهاندار لاشکی، صغری (۱۳۹۶) بررسی انواع مدل‌های سواد اطلاعاتی. مطالعات آینده پژوهشی و سیاست‌گذاری، ۳(۷): ۳۹-۲۳.
- حاجی زین‌العابدینی، محسن، و میرحسینی، مهدیه (۱۳۹۲) جایگاه کتاب، کتابخانه و کتابداری در فیلم‌های داریوش مهرجویی: مطالعه موردی فیلم‌های پری، درخت‌گلایی، نارنجی‌پوش، هامون). همایش ملی فرهنگ مطالعه در ایران: فرصت‌ها، تهدیدها و آینده پیش رو. تهران: دانشگاه علامه طباطبایی، ۲۸ آبان‌ماه ۱۳۹۲.
- شکوری، علی (۱۳۵۷) کتابخانه‌های زندان. نامه انجمن کتابداران ایران. ۴۱.
- عبدالله زاده، پروین، و مسلمی، معصومه (۱۳۹۶). بررسی کیفیت زندگی کتابداران کتابخانه عمومی از نظر سلامت جسمی و روانی. مجله کتابداری و اطلاع‌رسانی. شماره دوم پیاپی ۸۸، تابستان ۹۶.
- زارع گاوگانی، وحیده (۱۳۹۰) سیری بر مفاهیم پایه و مهارت‌های سواد اطلاعاتی. تصویر سلامت، ۲(۲): ۳۹-۳۴.
- عبدی، فریدون (۱۳۸۹) سواد اطلاعاتی (مفاهیم، آموزش، استانداردها و مدل‌های آن). مدیریت نظامی، ۱۰(۳۸): ۸۴-۵۹.
- مرادی، زهرا (۱۳۸۶). تحلیل محتوای اجتماعی آثار مسعود کیمیای و داریوش مهرجویی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. گروه پژوهش علوم اجتماعی. دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن.
- مکی، شادی (۱۳۷۹). تحلیل محتوای فیلم‌های از کرخه تا راین و آژانس شیش‌های ساخته ابراهیم حاتمی کیا. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی. دانشکده علوم اجتماعی و روان‌شناسی.
- منصوریان، یزدان. (۱۳۹۱). تصویری از کتابخانه در رمان کافکا در کرانه. جهان کتاب، ۱۹.
- ویکی‌پدیا (۱۳۹۵) الف) رستگاری در شاونگ (فیلم)، آنلاین، در دسترس در:

https://fa.wikipedia.org/wiki/%D%A%B%3D%AA%AF%D%AA%VD%AB%1DB%8C_%D%AF%D%AB%1_%D%AB%4D%AA%VD%AA%9D%AB%4D%87%9DA%9

ویکی‌پدیا (۱۳۹۵) ب) کتابخوان (فیلم). آنلاین. در دسترس در:

https://fa.wikipedia.org/wiki/%D%A%9D%AA%D%AA%VD%AA%AE%8-%2C%D%AAE%D%AA%9D%AA%VD%87%9_%D%81%9DBA%CD%84%9D%85%9_%DB%B%2DB%B%0DB%B%0DB%BA

ویکی‌پدیا (۱۳۹۵ ج) کمپ ایکس ری (فیلم). آنلاین. در دسترس در:

https://fa.wikipedia.org/wiki/%D%A%9D%A0%9D%9BE_%D%AA%VDBA%ZC%DA%A%9D%AB%_D%AB%DBA%ZC

Curry, A., Wolf, K., Boutilier, S., & Chan, H. (۲۰۰۱). Canadian federal prison libraries: a national survey. Vancouver: The University of British Columbia. Retrieved May ۲۰۰۶, ۲,

Lehmann, V. & Locke, J. (۲۰۰۵). Guidelines for library services to Federation of ۳rd Ed.) (IFLA Professional Rep. No. ۹۲). International Federation of Library Associations and Institutions. Retrieved May ۲, ۲۰۰۶ from <http://www.ifla.org/VII/s9/nd\iflapr92-.pdf>
from http://www.slais.ubc.ca/RESEARCH/currentresearch/curry/JOLIMay۰۳_۲۹.pdf

Frolander, M. (۲۰۰۱, July). Teaching in prison. Monthly review Retrieved May ۲۰۰۶, ۲, from http://www.ala.org/ala/olos/outreachresource/teaching_in_prison.pdf.